

Násilí ve sportu

ALEŠ SEKOT

Divácká fascinace sportem

Žádná lidská instituce není imunní vůči kritickému zkoumání. Dokonce ani ta, která přináší tolik pozornosti, radosti, očekávání, nadšení či vzrušení jako sport. Otázka, proč je sport divácky tak *populární*, nalézá běžné odpovědi ve formulacích typu „přináší tolik radosti“, je „tak zábavný“, „obsahuje napětí a nevšední vzrušení“. Již samotným kladením otázek a odpovědí se zpravidla dostáváme do pozice mimo rámec přístupu ke sportu známého běžně ze strany atletů a žurnalistů. Sofistikované úvahy na téma *fascinace sportem* nebývaly v minulosti nikdy příliš oblíbené. Převládalo totiž stále i dnes silně působící mínění, že sport je věcí „mužů činu“, nikoli „mudrců“. Řadě otázek kolem sportu se však dnes prostě vyhnout nelze. Sport je institucí natolik *ekonomicky silnou, politicky důležitou* a má natolik obrovský vliv na *životní styl* soudobé globální společnosti, že je třeba ho brát vážně i jako téma na půdě akademické diskuze.

Lze zřejmě souhlasit s názorem, že sport je fascinujícím jevem zejména proto, že funguje svoji *kompenzační funkcí* jako protipól vzhledem k ubíjejícímu stereotypu „předvidatelnosti života“, že funguje i jako kompenzace touhy po něčem *nevšedním*, vzrušujícím. Přitom diskuze na téma „postmoderní doba“ pak dnes připomínají sílící trend osobnostních vzorců spojovaných s „epizodičností a nekonsekvencí“, když „postmoderní příhody těla směřují od dodavatele statků ke sběrači prožitku“ a od „zdraví k tělesné výkonnosti“: Zejména na půdě divácky atraktivních sportů se ukazuje, že dnes masově směřujeme od hromadění materiálních statků k virtuálnímu zážitku.

Sport – jako medializovaná podívaná – je v některých případech chápán i jako možný prostředek *kompenzace lidské agrese*. Můžeme připomenout americkou slovní hříčku, používanou právě v souvislosti s povahou mediální prezentace profesionálního sportu: „If it bleeds, it leads“. Tedy volně přeloženo „Krev je divácky přitažlivá“. A kupeckou logikou převedeno dále: „Divácky přitažlivé události se dobře prodávají“. Sportovní podívaná tak může navozovat situaci, kdy se lidé masově vzdávají volného času, víkendů či dokonce dovolené, aby byli svědky běsnění, násilí, hysterie. Zcela iracionální chování tak může být vysvětlováno i touhou boje o „přežití“, nejlépe však z bezpečné vzdálenosti našich domovů a ve společnosti televizního příjímače. „Pouštění žilou“ je zástupným prostředkem, když sportovci ve svých arénách místo nás, či za nás, odehrávají skrývané instinktivní impulsy. Touha po nebezpečí totiž může být aktualizována právě v okamžiku, kdy nejsme nuceni běžně riskovat. Riziko se tak stává jakýmsi přepychem, kterého si můžeme, ale nemusíme, do-
přát.

Někdy se zdá, že pasivní konzumní divácky závislá moderní společnost se vzdor široké nabídce informací a zábavy stále více nudí. V tomto smyslu můžeme považovat právě *nudu* za zdroj touhy po nevšednosti, dramatickosti a riskantnosti sportovního zážitku. Profesionální sport nabízí navíc i formu vzrušení ze *sportovních sázek*, které nemusí nikterak souviset s konkrétní sympatií k určitému sportu či ke sportu obecně.

Fenomén *fascinace a komercializace sportu* se projevuje v řadě oblastí a úrovní. Nápadná je zejména propagace nejoblíbenějších sportů, které mediálně přitahují pozornost sportovních hvězd, nad rámec jejich výkonů pak zejména na sféru jejich příjmů, týmových transferů, osobního života, resp. skandálů. Přitom stranou mediální pozornosti je to opravdu nejdůležitější: sportovní příprava, dlouhodobé odříkání běžných standardů života, překonávání krajních překážek, postupování rizik zranění, bolesti, ztráty soukromí, obtíží budování profesionálních kariér. Stejně tak můžeme s nelibostí konstatovat *nerovnost mezi sporty*, ilustrovanou mnohdy přímo propastnými rozdíly v prestiži, mediální prezentaci a zejména výši materiálních podpor a odměn sportů srovnatelné náročnosti přípravy. Nikoli však srovnatelné divácké atraktivnosti a sponzorského zájmu.

Násilí na sportovním poli

Dějiny sportu nijak nezastírají skutečnost, že neklid, či dokonce násilí bylo vždy přítomné na masových sportovních událostech již od starověku. Dnes jsme v tomto ohledu svědky zvýšeného zájmu zejména o „fotbalové chuligánství“. Jde v zásadě o extrémní formu diváckého násilí, které k sobě na badatelském poli poutá zejména zájem psychologie a sociologie. Věci veřejného zájmu se stává zvláště v posledních měsících a týdnech jako reakce na situaci, kdy v sicílské Katánii byl počátkem února při brutálních střetech fotbalových fanoušků zabit policista, otec dvou dětí. Reakce politiků a veřejných činitelů na sebe nemohla dlouho čekat. Další průběh vrcholné fotbalové ligy v zemi aktuálních mistrů světa může probíhat pouze na několika stadionech dostatečně vybavených bezpečnostním zařízením, byl vydán zákaz návštěv fanoušků soupeře, naopak podpořena divácká účast skutečných fanoušků – držitelů permanentních vstupenek. Potěšitelné je, že veřejnost – včetně té fotbalové – razantní opatření proti diváckému násilí vítá. A to i za cenu jistých omezení a zvýšených finančních nákladů na fotbalová utkání a jejich bezpečnostní zajištění. Většina zúčastněných je si totiž vědoma, že jádro brutálních výtržníků nemá se sportem nic společného, klubovým vyznavačstvím pouze kompenzuje osobní potíže spojené s problematickou společenskou integrací a socializací. Řádění fotbalových výtržníků je v tomto smyslu výrazem sociálně kulturních problémů dané společnosti, reflexí kontrakulturních projevů společensky zavadových skupin – zejména příslušníků mladé generace

Téma hráčského i diváckého násilí má i svoje filozofické a etické dimenze. V tomto ohledu shrnuje jeho čtyři *negativní tendence*:

1. Rozevírání *propasti* mezi výkonnostním vrcholovým elitním sportem a rekreačně kondičním sportem, jehož nositelem je masa. Sport se globalizuje, ale zároveň ztrácí masovou základnu aktivně sportujících. Přitom komerční povaha sportu neumožňuje v našich podmínkách pro řadu lidí aktivní kondiční sportování a stojí i v cestě rozvinutí talentových předpokladů.
2. Nepřiměřené přerůstání „ega“ sportovce do *eliitářského* a protekcionářského individualismu.
3. *Slábnoucí* autorita morálních stimulů.
4. Vznik *fetišismu* fantastických výkonů a rekordů, dosahovaných či doprovázených i ne zcela „čistými“ formami v rámci „sportovně – cirkovských show“.

Výkonnostní sport, zejména na klubovní úrovni ligových soutěží, přináší dnes i řadu negativních jevů. Máme na mysli zejména existenci některých prakticky aktualizovaných projevů deviace, ve smyslu kvalitativní či kvantitativní odchylky od obecné normy. V tomto kontextu považujeme za užitečné vymezit vztažné a často frekventované pojmy násilí, agresivita, zastrašování a hostilita.

Násilí z pohledu sociologie sportu vyjadřuje „užití nepřiměřené fyzické síly, které může být možným zdrojem či příčinou ublížení na zdraví nebo ničení“. *Agresivita* je pojem označující „verbální či fyzické chování založené na záměru ovládat, řídit či zranit jinou osobu“. *Zastrašování* se významově vztahuje k zneužití „slov, gest, a činů hrozících použitím násilí či agrese“. Projevy nepřátelství neboli *hostility* vyjadřují trvalou tendenci nepřátelsky myslet a nepřátelsky jednat, a to až k hranici agrese.

Násilí na půdě sportu není rozhodně novodobou záležitostí. Tzv. krvavé sporty byly populární již mezi starověkými Řeky a Římany. Smrt byla součástí rituálních her Mayů a Aztéků. Středověké rytířské turnaje jako příprava na válečnou vřavu přinášely i smrtelná zranění. „Sportovní“ boje zvířat byly – a žel někde stále jsou – plné krve a brutality. Moderní sport se svými pravidly řízenými aktivitami se stává mnohem formálnější a zakazuje tak ty nejviditelnější formy násilí. Proces komercializace a profesionalizace sportu na globální úrovni však přináší nové formy instrumentálního „dramatického“ násilí zaměřeného na pobavení diváků. Dnešní mediální sport je totiž orientován spíše na *napětí*, než na úlevně zklidnění. V tomto smyslu můžeme shrnout čtyři základní *typy násilí* na sportovním poli:

1. *Surový fyzický kontakt*, praktikovaný v některých sportech formou srážky, narážení, strkání, obírání o míč, bránění v pohybu a dalších forem fyzického kontaktu, které mohou vést ke zranění. Není bez zajímavosti, že samotní trenéři účelově povzbuzují své svěřence k praktikování takového projevu násilného chování.

2. *Hraniční násilí* zahrnuje praktiky porušující sice herní pravidla, ale jsou běžně hráči i trenéry tolerovány: strkání loktem v kopané, boj o kotouč při vzhazování v ledním hokeji atp.
3. *Polokriminální násilí* zahrnuje praktiky, které hrubě porušují nejen pravidla, ale i uznávané právní a morální normy a ohrožují fyzicky hráče: kopance, údery do obličeje, zjevné fauly.
4. *Kriminální násilí* zahrnuje praktiky zjevně protizákonné a mezi hráči odsuzované a trestně stíhatelné, jako jsou kupříkladu pokusy během či po ukončení hry vážně zranit či dokonce zabít hráče.

Z vlastní zkušenosti víme, že právě případy hrubého násilí jsou dobrou mediální záminkou přitáhnout pozornost diváků opakovanými záběry. Zvláště brutální hráči jsou pak pod terčem kritiky právě těch médií, které je fakticky šffí. Prostě: „Násilí, stejně jako jeho kritika, se dobře prodávají“. Právě ti hráči, kteří i cestou násilných projevů usilují o vítězství nad soupeřem, jsou považováni jako *vysoce konformní* vůči svému týmu a svým příznivcům a mohou se tak stát i sportovními legendami. Být pod neustálým tlakem trenérského dohledu a vrtkavosti divácké přízně totiž znamená i případnou aktualizaci známého „jsi tak dobrý, jak jsme tě viděli bojovat při posledním zápase“ a hrát i za cenu tvrdých střetů a sebezapření bolesti či zranění. To, že se tím zejména mladým adeptům rozhodně nedává dobrý příklad, není snad ani třeba zvlášť zdůrazňovat.

V tzv. nekontaktních sportech je násilí velmi řídké, spíše se můžeme setkat se *zastrašováním*. V tenise tak můžeme vidět hráče, jak prudkým úderem míče o zem či verbálně protestuje proti rozhodčímu či protihráči. Používání hrubých slovních výrazů, jako forma zastrašování, je typické spíše pro muže. V ženských sportovních disciplínách se vyskytuje jen zcela mimořádně, a to i jako výraz ukřivdění či vyjádření obav z poškození zdraví či osobního blaha.

Divácké násilí

Existence násilí mezi diváky evokuje řadu otázek. Ta snad nejzásadnější je: Podněcuje sport násilí mezi diváky? V tomto smyslu je třeba připomenout, že sportovní události k sobě přitahují globálně stamiliony diváků, v mediální podobě jde v některých případech o diváky v řádu spíše miliard. Z tohoto pohledu je třeba rozlišit mezi televizními diváky a přímým auditoriem sportovní události.

Většina diváků sleduje sport před televizní obrazovkou. *Televizní divák* může v průběhu sledování sportovní události vyjadřovat své emoce či dokonce silné rozčarování a nebo i rozezlení. Neexistují však žádné validní údaje, o které bychom mohli opřít hypotézu, že může jít i o násilí zaměřené vůči přítomným přátelům či rodině. Víme však velice dobře, že fanoušci soupeřících týmů se na půdě hospod či barů mohou projevovat přinejmenším verbálně sil-

ně agresivně. Známe také na druhé straně společně sdílené nadšení televizních sportovních fandů, shromažďujících se impulzivně k pouliční oslavě vítězství svého týmu. Prohra naopak může – zejména kolem obřích veřejně přístupných obrazovek – znamenat hluboké zklamání, vztek a následně destruktivní řádění davu včetně násilí proti životu. Tak, jak nám to kupříkladu brutálně předvedli v roce 2002 rozčarování hokejoví fanoušci v Moskvě.

Izolované případy do očí bijícího davového násilí sportovních fanoušků jsou dnes spíše výjimkou. Pokud k němu však dochází, čelíme zpravidla vážným projevům sociálních deviací. V tomto ohledu se aktualizují i možné limity systematického úsilí organizátorů sportovních akcí a policie předcházet negativním jevům na půdě sportu. Existence deviací ve sportu však mnohdy a mnohde upozorňuje na zjevné či skryté problémy daného sportovního odvětví a v širším kontextu i na nedostatky referenčního rámce relevantních sociálních, ekonomických a politických struktur.

Existuje řada teorií usilujících o vysvětlení fenoménu násilí ve sportu. Psychologové se tak opírají kupř. o „frustračně-agresivní hypotézu“, nalézající zdroje agresivního chování ve frustraci pramenící v neschopnosti či nemožnosti dosahování životních cílů. „Teorie sociálního učení“ rozšiřuje tuto tezi akcentem na sílu vlivu biologických faktorů na chování frustrovaného jedince. Teorie „silně ztotožněných fanoušků“ pak popisuje skupinu sportovních diváků, kteří svoji sebeúctu odvozují od míry úspěšnosti „svého“ týmu a jsou ochotni případnou frustraci obracet agresivitou vůči konkurenčním fanouškům či jejich týmu. Přitom stále významnější dopad sehrává skutečnost, že sportovní události svoji povahou nabízejí takové vzrušení, které v běžném životě každodennosti neexistuje. K tomu dnes nesporně přispívá i obecně pocíťovaný nedostatek ohledu k ostatním, rozpad tradičních rodinných norem, urbanizovaná davová anonymita, skrytá či dokonce otevřená adorace násilí v masových médiích a všeobecně rozšířený pocit všudypřítomnosti agrese ve společnosti.

Fotbalové chuligánství, jako snad nejviditelnější forma násilí ve sportu, bylo již v šedesátých letech minulého století v kolébce moderního sportu – Velké Británii – hodnoceno spíše zjednodušeně jako výraz „ztráty kontroly a nevyzrálости některých mladých násilnický orientovaných diváků“ aniž by byla náležitě zohledněna široká paleta dalších sociálních faktorů, jejichž odhalení by mohlo směřovat k adekvátním preventivním opatřením. Setkáváme se i se sociologicky pozoruhodnou tezí o zdrojích fotbalového násilí v Británii jako výslednici střetu původní dělnické identity mladých fotbalových diváků s komercializací a „zburžoazněním“ fotbalu a tedy jako specifický výraz odporu mladých příslušníků dělnické třídy vůči těm, kteří ve sportu vidí primárně zdroj bohatství a osobních výhod. Později si pak stále více odborníků na tuto problematiku uvědomuje, že takováto forma násilí je nepřehlédnutelnou „vážnou sociální hrozbou“. Jiní badatelé jdou ještě dál a spatřují ve fotbalovém chuligánství výraz „lidového zla“ či „morálního znejistění“ moderní společnosti. Dnes se stále častěji připomíná, že tzv. chuligánství na půdě sportu nabývá stále organizovanější podoby, vzdor tomu, že jejich „kmenová shromáždění

dění“ nejsou budována na pevných základech, společně sdílených závazcích a rituálech. Tím se také příslušníci takovýchto agresivních skupin mnohdy jen ztěžší dají vnějškově odlišit od běžné populace.

Nezbytnost kontroly a společensky regulovaného jednání fotbalových výtržníků pak u některých badatelů vyvolává poněkud nostalgický pocit budoucí postupné ztráty autenticity sportovních událostí, stále silněji podřízených imperativu bezpečí a zájmům masových médií, připomínající Disneyland či místo bez pevného hodnotového zakotvení. Nedávné trpké zkušenosti i z našich sportovišť však připomínají, že bezpečnostní opatření na tomto poli jsou nejen nezbytná ve smyslu prevence, ale mohou přispívat i k utváření příjemnějšího pohodového prostředí pro drtivou většinu skutečně sportovně zaměřené publika.

Již bylo naznačeno, že kategorie zpravidla pohybově pasivních vyznavačů sportovních klání (či v lepším případě sportovních výkonů) může vytvářet i zdroje nevráživosti a nepřátelství. *Fandovství* na půdě mediálně přitažlivého vrcholového sportu (ale i mimo jeho rámec) může lidi jak sblížovat, tak i vystupňovanou polarizací sympatií a antipatií rozdělovat. Platí to, jak jsme toho někdy přímo užaslími svědky, zejména pro vyznavače kolektivních sportů na půdě vrcholných klubových soutěží. Právě zde si mnohdy patriotistický fanoušek posílený pivem a společností blízkých „sportovních příznivců“ a dopovaný běžností či všedností prezentace násilí komerčních televizí, „přijde na své“ zejména svým „černobílým“ viděním světa. Světa zjednodušených modelů dobra a zla a hledání nepřítele při nekritickém obdivu k domácím zbožňovaným sportovním idolům.

Na fotbalové diváky lze nahlížet jako na jedince vyhledávající silné emoční zážitky. Sportovní praxe nepochybně prokazuje, že právě sportovní podiváná vyvolává silné emocionálně podložené prožitky ve smyslu „sycení emocí“. To vede k ochotě opakovaně navštěvovat utkání a následně vytváří určité typy diváckých reakcí překračujících svými nestandardními projevy hranice společensky tolerovatelného chování. Přitom je divácký prožitek odvozován i od míry divácké aspirace. Průběh utkání tak může vyvolávat či umocňovat pozitivní i negativní emoce, když navíc prožitky jednoho diváka mohou posilovat prožitky ostatních. Navíc silně působí i podnětné situace na hřišti a význam organizačních opatření sportovních stadionů ve smyslu prevence agrese a násilí. Nedávný výzkum fotbalových diváků nejvyšší soutěže České republiky ukázal, že *fotbaloví diváci* jsou většinou *vázáni* na některý *klub* a tato vazba ovlivňuje jejich přístup k vnímání a hodnocení jak jednotlivých utkání, tak i dalších konsekventních jevů. Právě tito diváci tvoří rozhodující složku divácké obce. Zvyšuje se i popularita a význam nošení *klubových symbolů* (téměř dvě třetiny diváků nějaký symbol svého družstva vlastní a přes polovinu je také nosí do hlediště) a tudíž i *polarizace diváckých skupin* a riziko jejich vzájemných střetů. *Fandovství* je tak přenašeno i mimo sportovní prostředí. Zajímavé jsou i názory sledovaných diváků na možnosti *prevence negativních diváckých re-*

akcí, když převládá víra v účinná policejní opatření a síla vědomí právní odpovědnosti a postižitelnosti výtržníků.

Sportovně divácká realita dneška tedy přirozeně stále častěji a naléhavěji upozorňuje na zneklidňující fenomén *moderního fotbalového chuligánství*. Vzhledem k jeho společenské závažnosti si připomeneme, že pod projevy fotbalového chuligánství sociologie a psychologie vřazuje projevy jako vniknutí na hrací plochu, házení předmětů na hrací plochu, výtržnosti, vandalismus, verbální i neverbální konflikty mezi chuligány a rozhodčím či pořadatelem a fotbalovými chuligány navzájem. Organizačně jde o jev nazývaný od šedesátých let jako „britskou nemoc“. Od konce šedesátých lze zaznamenat provázanost fotbalového chuligánství se skinheadsou kulturou.

Fotbaloví chuligáni (*hooligans*) se identifikují se „svými“ týmy a využívají hracích dnů jako příležitost ke konfrontaci s jinými skupinami fanoušků či chuligánů, s cílem co nejvíce ovládat divácký sektor či dokonce hrací plochu. Dnes je „hooliganism“ sociálně nebezpečný tím, že se projevuje i mimo fotbalové stadiony, kde mimo předpokládaný dohled policie vyvolává bitky mezi fanouškatí soupeřících týmů. Tím se zásadně liší od *fotbalových diváků* (nezaujatí pozorovatelé, objektivně hodnotící hru i jednotlivé výkony) a *fanoušků* (zaměřenost na výhru oblíbeného týmu či hráče). Fotbalové chuligánství je tak subkulturou, přerůstající některými svými projevy v *kontrakulturu*. Necílí totiž k čestnému soutěžení na základě principů fair play, nýbrž k produkci chování, které lze ze společenského hlediska označit jako deviantní.

Fotbalové chuligánství je založeno na partách, bandách či se soustřeďuje kolem gangů s cílem vyvolat násilný konflikt s obdobnými skupinami soupeřova týmu. Jejich postoje jsou mnohdy zautomatizovány a projevují se např. skandováním, urážkami protivníka, pískáním, bučením, pálením soupeřových klubových vlajek či ničením zařízení stadionu.

O subkultuře specifické formy fotbalových chuligánů – *fotbalových vlajkonošich* – není k dispozici dostatek empirických dat. Dílčí sondy do principů fungování jejich účasti na výtržnostech na sportovních stadionech naznačují, že běžně předpokládaný význam konzumace alkoholických nápojů na páchání výtržností se plně nepotvrzuje právě proto, že výtržnictví je natolik silným motivem divácké účasti, že nevyžaduje žádné další „podpůrně stimuly“. O skutečné povaze „sportovního nadšení“ svědčí i zjištění, že existuje přímý vztah mezi cílem vyvolat konflikt a *neschopností ocenit výkon soupeře*. Nověji se ukazuje, že komercializace vrcholového fotbalu snižuje jeho funkci všelidové zábavy bezprostředností diváckého zážitku a přivádí postupně do řad publika ekonomicky silnější a profesně stabilnější a vzdělanější příslušníky středních vrstev. Přitom většina z nich připouští, že žije tzv. dvojím životem, tedy že o jejich vyhraněné fandovské zálibě v práci či doma neví.

Sociologicky zajímavé téma divácké kulisy bezprostřední divácké podívané v souladu s fenoménem sportovního fandovství a násilí na stadionech upozorňuje přirozeně i na nezbytnost odlišení fotbalových chuligánů od dalších

sportovních diváků. V tomto kontextu lze v souladu s nedávno publikovaným schématem vymezit tři velké skupiny:

1. *Sportovní diváci* – vyznačují se značnou velikostí, heterogeností a propustností; na druhé straně nízkou úrovní skupinových charakteristik jako je stálost, stabilita, integrita, koheze či míra kontroly. Tuto skupinu dále charakterizuje *objektivnost* hodnocení zápasů, neexistence násilného chování a rasismu. Pasivní pozorovatelé hry, kteří nejsou ovládáni týmovou rivalitou, hodnotí zejména silný prožitek ze sledování sportovního klání.
2. *Sportovní fanoušci* – vysoká míra skupinové stability a integrace, klubbismu a projevů nacionalismu; střední velikost, stálost, míra intimity a propustnost, nízký stupeň projevů násilného chování; *subjektivní* hodnocení zápasů. Jsou k určitému (zpravidla jedinému) sportu – zejména na půdě fotbalu přitahováni prostřednictvím oblíbeného týmu či hráče. Skupinu charakterizuje vidění sportovní scény na „MY“ a „ONI“ (fanoušci jiných klubů).
3. *Hooligans (hoolifans)* – vysoká míra skupinové stability, integrity, homogenity, koheze, stálosti, autonomie, násilného chování, projevů nacionalismu a xenofobie; nízká úroveň skupinové propustnosti a krajně subjektivní hodnocení zápasů. Primárním cílem je vyvolat *konflikt* či bitku s obdobnými skupinami soupeřova týmu.

Pokoušíme-li se o typologii *projevů sportovního chuligánství*, pak zpravidla vycházíme s relevantní situace fungování krajního negativního chování na fotbalových stadionech (i mimo ně). Zde se setkáváme nejčastěji s následujícími projevy:

- vniknutí na hrací plochu
- házení předmětů na hrací plochu
- výtržnosti (potyčky s policií, pořadatelskou službou atp.)
- vandalismus (vytrhávání sedaček, ničení příslušenství stadionu)
- konflikty s užitím verbálního i fyzického násilí (vůči chuligánům, fanouškům a divákům soupeřova týmu, vůči hráčům vlastního či soupeřova mužstva, rozhodčím, pořadatelům, policii, představitelům či managementu fotbalového klubu).

Téma násilí v prostředí sportovních diváků je – jak jsme již zmínili – stále aktuálněji ozvláštňováno silícími formami fotbalového chuligánství mimo stadiony. Přitom se zpravidla jedná o vandalské, výtržnické anebo násilné porušení právních nebo společenských norem, které je realizováno alespoň s dílčí vazbou na sport (zpravidla fotbal). Zde se nověji setkáváme se sjednanými či improvizovanými násilnými střety chuligánských tlup na místech jako jsou parkoviště, parky a ulice v okolí stadionů či na speciálně volených místech mimo dosah běžné společenské (a zejména policejní) kontroly. Dále býváme svědky „nájezdů“ do hospod a klubů, pokud jsou „základnami“ nepřátelských

chuligánů či hráčů protivníkovy klubu. Výzbroj takovýchto chuligánských gangů sahá od „pěstí“ přes tzv. boxery, baseballové pátky či nože až po – v krajních případech – střelné zbraně. Hledisko věkové struktury upozorňuje na vnitřně funkčně diferencované skupiny v rozmezí zhruba 10 – 30 let, když skutečně vysoce společensky nebezpečnými jsou jedinci tvořící tzv. tvrdé jádro (hardcore hooligans).

Diskuse ohledně příčin fotbalového chuligánství se zpravidla orientují na možnosti a meze pochopení chování jeho aktérů, když se má zato že jde o reflexi:

1. Vazby na nižší sociální vrstvy společnosti.
2. Nízké úrovně vzdělanosti.
3. Nízkého kreditu profesní příslušnosti.
4. Touhy vyhledávat vzrušující a nebezpečné situace.
5. Ostentativně prezentovat svoji maskulinitu.

Stále silněji se prosazuje tendence nazírat fotbalové chuligánství prizmatem kulturologické teorie jako specifickou formu *subkultury mládeže* (nikoli vsloveně kontrakultury – ta nabízí alternativu změny). Zde se nejčastěji setkáváme s názorem, že chuligánství a výtržnictví na fotbalových utkáních je zejména výslednicí problematizovaných vztahů mezi mladými lidmi na jedné straně a stávajícími sociálními institucemi na druhé straně.

Teoretický koncept sportovní fandovství je nikoli náhodně nejčastěji diskutován právě v kontextu s *fotbalovým fanouškem*. Ten bývá ke svému sportu vázán prostřednictvím oblíbeného mužstva či konkrétního hráče. Je silně orientován na výhru „svého“ klubu a díky identifikaci s mužstvem prožívá jeho úspěchy i neúspěchy. Fanoušek – zejména ten fotbalový – se orientuje nejčastěji na jediný oblíbený sport a tuto svoji identifikaci vyjadřuje oděvními doplňky (replikami dresů, klubovými šálami, čepicemi, tričky, vlajky, odznaky apod.). Zorný úhel našeho tématu upozorňuje zejména na fakt, že v běhu zápasů vzniká postupně druh rivality odvozený i obranou proti obdobné sebeidentifikaci fanoušků soupeře. Fanoušci tak silně pocítují kategorii „MY“ a „ONI“. A že nejde o fenomén nijak nový, potvrzuje bystrý vhled do problematiky fotbalového sportovního fandovství z pera Karla Čapka již z roku 1931: „Když vyhraje my, je to samozřejmě v pořádku; když vyhrají ti druzí, je to lumpárna a zrada. Pro samé podezírání a intrikování přestáváme vůbec vidět výkony, ať na té nebo oné straně. To je ovšem konec fair play. Dostáváme se do stavu chronického podráždění; nejde-li to po našem, křičíme hanba a zrada a máme pocit, že se nám ubližuje. Je to velmi špatný sport; a špatný sport je nejmizernější výchova“.

Fenomén nepřiměřeného *pocitu nepřátelství*, intolerance, zrady a ohrožení patří skutečně k neodmyslitelným atributům zejména krajních projevů sportovního fandovství. Pravděpodobně i v kontextu celkového klimatu soudobého světa, či přesněji mnoha rozměrně stresujících faktorů společenského vývoje. Společenství fandů však může vycházet i z pocitů sociálního vyloučení

či politické opozice, tedy z vymezení nikoli toho, kam náležíme, ale toho, kam náležet odmítáme a čím být nechceme. V obou případech je však třeba neztrácet ze zřetele, že jak faktor sounáležitosti, tak vyloučení může přinášet jak projevy *krajní sportovní loajality*, tak projevy *vyhrocené rivality*. Být vyznavačem určitého sportu, stát na straně konkrétního týmu a být bezmezným obdivovatelem konkrétní celebrity může vyvolávat rivalitu a stavět hranice mezi nejen sporty, týmy a jednotlivými sportovci, ale může dokonce plodit nevráživost mezi národy, etniky či státy.

Sportovní idoly v jistém smyslu nahrazují náboženská božstva či kompenzují obecně pocíťovanou absenci přirozených autorit a vysoce vážených elit. Z ryze sociologického hlediska je dále třeba neztrácet ze zřetele neurčitou a ztěžší exaktně uchopitelnou dělicí linii mezi fandovstvím a fanatismem: Je výrazem zdravého sportovního fandovství přespávání před pokladnami s cílem získat vstupenku na významné fotbalové utkání či extatické davové projevy při setkání se sportovními „ikonami“? Není krajní posedlost sportovní podívanou výrazem konfliktu sociální reality versus možnost a meze osobní aspirace, a tedy i možným zdrojem krajního napětí či dokonce konfliktu nebo dokonce násilí? Jedno je jisté – věda o sportu má před sebou i prizmatem fenoménu násilí – bohatou paletu mnohorozměrných a zpravidla nepředvídatelných projevů kulturně zakotvených vztahů sportu a společnosti.

Redakci Universitas došlo

Abstracts and Application Manual. Detection of chromosomal aberrations in multiple myeloma. Masarykova univerzita Brno, 2006

Almanach k 60. výročí Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty MU 1945-2005. Masarykova univerzita Brno, 2006

Book of Abstracts. 3 International Conference on Microwave Chemistry September 3-7, 2006 Brno, Czech Republic. Masarykova univerzita Brno, 2006

Česká ekonomika v procesu globalizace. Supplementum. Sborník příspěvků z mezinárodní ekonomické konference 13. 9. – 14. 9. 2006. Masarykova univerzita Brno, 2006

Česká ekonomika v procesu globalizace. Finanční řízení podniků a institucí. Sborník příspěvků z mezinárodní ekonomické konference 13. 9. – 14. 9. 2006. Masarykova univerzita Brno, 2006

Česká ekonomika v procesu globalizace. Metodika odborně zaměřeného jazykového vzdělávání na ekonomických vysokých školách a srovnání cílových úrovní se Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky. Sborník příspěvků z mezinárodní ekonomické konference 13. 9. – 14. 9. 2006. Masarykova univerzita Brno, 2006

Česká ekonomika v procesu globalizace. Konkurenceschopnost a hospodářská politika. Sborník příspěvků z mezinárodní ekonomické konference 13. 9. – 14. 9. 2006. Masarykova univerzita Brno, 2006

Česká ekonomika v procesu globalizace. Inovační potenciál regionů ČR. Sborník příspěvků z mezinárodní ekonomické konference 13. 9. – 14. 9. 2006. Masarykova univerzita Brno, 2006